

ЧАСТНОТО ПИСМО КАТО "ИЗТОЧНИК" НА НЯКОИ СТРУКТУРНИ И СТИЛОВИ ПОХВАТИ НА СТАТИЧНИЯ ТЕКСТ

Проблемът за съществуването в историята на литературата на тип текст, който да бъде близък по структурните и стиловите си характеристики до статичния тип разказ¹, ни препраща към анализа на частното писмо.

За разлика от статичния тип текст текстът на едно частно писмо е лишен от най-важната характеристика, отличаваща модернистичната литература от литературата на предхождащите я епохи — перформативността². В едно частно писмо винаги съществува темпорална дистанция между момента на изложението на фактите, събитията и момента на възприемането и опознаването им. Специфична характеристика на частното писмо е субективно-интимното време, предопределено от факта, че писмата се пишат от тесен, интимен кръг от познати, родственици, свързани помежду си от лични, интимни интереси.

Съдържанието на частното писмо винаги реферира към някакво определено, предварително взето решение, което се излага в текста с помощта на поставените проблеми, споменати факти, назовани реално съществуващи лица. С времето текстът на писмото загубва първоначалната си функция (субективно-интимна информация) и понякога се оказва източник за безкрайни исторически и научни търсения: по този начин частното писмо придобива атемпорален характер.

Що се отнася до епистоларния роман, той, бидейки лишен от субективно-интимно време, запазва функциите си на литературно произведение.

Структурата на частното писмо винаги се проявява като илюстрация на индивидуалността на мисловния процес на автора и като негова индивидуална характеристика. Тези два индивидуални фактора се дължат или на запазване, или на частично разрушаване, или на отсъствие на модална йерархия³. Така например авторовото "аз" се налага в текста с помощта на най-силните модални глаголи със значение 'длъжен съм, необходимо е', и обратно — отсъствието на авторовото "аз" се тушира или с пълна евакуация на модалните глаголи (понятия), или с присъствието на най-слабите модални глаголи (*мога, искам*). Структурата на текста на едно частно писмо е винаги ексцентрична⁴. Това се обяснява с големия обем информация, ограничена от обема на самото писмо. Ексцентричността винаги привнася вертикален, т.е. херметичен смисъл⁵ за един страничен читател. Играейки комуникативна роля между автора и адресата, съдържанието на частното писмо обикновено изключва неизвестните моменти, които предхождат написването му, тъй като то често е логично следствие на писма, които двете лица си разменят. Авторът и адресатът, а също така споменатите имена в едно частно писмо никога не могат да бъдат подменени, освен ако има преднамерена фалшификация.

Например писмото на А. Пушкин до Наталия Гончарова от 9 септември 1830 г. в момента на написването си е имало пълен смисъл, тъй като информацията и за двамата е била маркирана с интимност, субективност, което изисква присъствието в текста на имена, тясно свързани с решаването на проблемите за наследството, за карантината и т. н.; тук се срещат имената и на самата Наталия, на бащата на поета, на майката на Наталия, на дядо ѝ, на двете ѝ сестри:

"Моя дорогая, моя милая Наталья Николаевна, я у ваших ног, чтобы поблагодарить вас и просить прощения за причиненное вам беспокойство.

Ваше письмо прелестно, оно вполне меня успокоило. Мое пребывание здесь может затянуться вследствие одного совершенно непредвиденного обстоятельство. Я думал, что земля, которую отец дал мне, составляет отдельное имение, но, оказывается, это часть деревни из 500 душ, и нужно будет произвести раздел. Я постараюсь это устроить возможно скорее. Еще более я опасаясь карантинов, которые начинают здесь устанавливать. У нас в окрестностях — Cholera morbus (очень миленькая особа). И она может задержать меня еще дней на двадцать! Вот сколько для меня причин торопиться! Почтительный поклон Наталье Ивановне, очень покорно и очень нежно целую ей ручки. Сейчас же напишу Афанасию Николаевичу. Он, с вашего позволения, может вывести из терпения. Очень благодарите м-ль Катрин и Александрин за их любезную память; еще раз простите меня и верьте, что я счастлив, только будучи с вами вместе.

9 сент. Болдино"

Писмото започва и завършва с традиционните поздравии, които играят ролята на рамка за съдържанието на текста⁶. Използувано е субективно-интимно време, което предава чувствата на адресата и адресанта и на споменатите в текста лица. Субективно-интимното време е валидно само за двамата, които си пишат: Пушкин и Наталия. С минаването на историческото субективно-интимното време в частното писмо изгубва функцията си и текстът на писмото на Пушкин се оказва също така атемпорален, както и всеки литературен текст.

Рамката, в която е поставено съдържанието на писмото, се среща и в литературата. Например в романа "Куций дявол" на А.-Р. Льосаж⁷ констатираме външен и вътрешен разказ, външният е рамка на вътрешния. Или например в романа "Крейзи" на Ф. Марсо текстът започва и завършва с три еднакви изречения, подредени по следната схема: теза↔теза↔риторичен въпрос: "Той е кръгъл, този площад. Не, той не е кръгъл. Защо казах, че той е кръгъл?"

И в трите случая рамката привнася херметичност на съдържанието. Текстът се оказва херметичен и елиптичен; интерпретацията му е достъпна или само за автора на писмото, или и на двамата — адресанта и адресата, т.е. Пушкин и Гончарова. За нас, читателите на ХХ в., както и за всяко друго странично лице, съдържанието на писмото на Пушкин предлага повече въпроси, отколкото информация. Тъкмо поради това си позволяваме да говорим за текстуална елиптичност на частното писмо.

Модернистичният текст има същите характеристики: херметичност, тексту-

ална елиптичност. Статичният литературен текст на Лъосаж и Ф. Марсо също е маркиран с херметичност, предизвикана от споменатата по-горе рамка и текстуална елиптичност (последната обезсмисля текста).

Що се отнася до същите характеристики на едно частно писмо, неизвестното, неразбираемото може да се обясни и да се допълни от серията писма, предхождащи писмото на Пушкин от 9 септември 1830 г., или пък от следващите го, написани от Пушкин и Наталия.

Собствените имена, споменати в писмото на поета, се отличават (също както и времето, през което е написано писмото) с **и н т и м н о - с у б е к т и в н а** характеристика.

В едно литературно произведение (дори исторически роман), персонажите, наречени с имена на известни исторически личности, са лишени от интимно-субективна характеристика, тъй като са стилизирани от автора на текста. Например в романа "Екатерина Велика", цитатите, взети от писмата и дневниците на руската императрица, не помагат на читателя да си създаде интимно-субективен образ на тази историческа личност, тъй като всичките цитати са белязани от субективния авторов контекст на Анри Трояя⁹.

Текстът на частното писмо ориентира адресата (или читателя) към **и н т и м н о т о м и н а л о** или **и н т и м н о т о б ъ д е щ е**, въведени със субективно-интимното време и съдържанието на самото писмо.

Така текстът на частното писмо по-скоро се доближава до субективния архитект на преживяното или до субективната му интерпретация.

Доближаването на текста до неговия а-текст¹⁰ констатираме в модернистичната литература. Така например в романа "Изменение" на М. Бютор¹¹ краят на романа предполага евентуално продължение, а самият текст е а-текст на преживяното минало и предполагаемо бъдеще. Структурата на частното писмо е винаги фрагментарна, което се обяснява с голямата информация на писмото, ограничена в 16 реда; тази информация на писмото на Пушкин може да предизвика у страничния читател най-малко 10 въпроса:

1. Каква е тази загриженост, предизвикана от Пушкин у Наталия?
2. Какво съдържа писмото на Наталия, на което Пушкин отговаря?
3. Как са били разрешени наследствените проблеми на Пушкин?
4. За каква холера става дума, колко време трае епидемията?
5. Какви са причините, които подбуждат Пушкин да бърза: обич, притеснение, наследствени проблеми?
6. Коя е Наталия Ивановна?
7. Защо и какво Пушкин трябва да напише на Афанасий Николаевич?
8. Как се казва бащата на Пушкин?
9. Кой са госпожиците Катрин и Александрин?
10. На колко години са тези госпожици и т. н.

С такава фрагментарност е маркирана днешната литература, която се свежда

до формата, наречена "анекдот"¹², т. е. разказ, съдържащ "иманентна информация"¹³, например романът "По следите на изгубеното време" на Пруст¹⁴.

И така, бихме могли да предположим, че структурата на статичния текст в литературата е повлияна от структурните и стиловите особености на частното писмо. Проявата на модернизма в литературата не е нещо извънредно и неочаквано, тъй като статичният тип разказ се развива успоредно с традиционния. По форма частното писмо не се идентифицира напълно със статичния тип разказ в литературата, тъй като функцията на писмото е да предаде субективно-интимна информация в субективно-интимно време.

БЕЛЕЖКИ

¹ Ch. Todorov. Etudes d'histoire de la litterature française. Sofia, 1987, p. 116.

² Ю. М. Лотман. Проблемы художественного пространства в прозе у Гоголя. — В: Труды по русской и славянской филологии, XI, Уч. зап. ТГУ, вып. 209, Тарту, 1968 г. ("Это обычно, в частности, в автобиографиях: совмещается точка зрения в описываемый момент и в момент описания" (с. 92). Този момент на всякаква липса на темпорална дистанция в работата ни е означен с термина на Ц. Тодоров "перформативност" (Tz. Todorov, Litterature et signification, Paris, 1966, p. 26).

³ Хр. Тодоров. Литературният текст от лингвистично и естетическо гледище. — Литературна мисъл, №9, 1984, 91 — 100.

⁴ Л. Тодорова. Композиционни и стилови особености в последните новели на П. Мериме. — Трудове на Великотърновския университет "Св. св. Кирил и Методий", т. XV, кн. 1, 1980, с. 173.

⁵ Пак там.

⁶ Ал. Пушкин. Письма к жене. Ленинград, 1987, с. 11.

⁷ А.-Р. Lesage. Le diable boiteux. Paris, 1978.

⁸ F. Marceau. Creczy. Paris, 1969, p. 7.

⁹ Henri Troyat. Catherine la Grande. Paris, 1977.

¹⁰ Хр. Тодоров. Литературният текст от лингвистично и естетическо гледище, 91 — 100.

¹¹ M. Butor. La Modification. Paris, 1980.

¹² R. Barthes. Essais critiques. Paris, 1980, p. 189.

¹³ R.-M. Alberes. Metamorphoses du romsn. Paris, 1966, 19 — 28.

¹⁴ Ibid, p. 236.

Лорина Тодорова